

پراگماتیکی نیشان و ئادرئیس له زمانی کوردیدا

دیار علی کمال* و تالیب حسین عهلی

بهشی کوردی، کۆلیژی پهروهرده، زانکۆی سهلاحه دین، هه ریمی کوردستان – عێراق (darya80s@gmail.com)

<https://doi.org/10.26436/2018.6.1.538>

2017/12: په سه ندکرن: 2018/03 به لافکرن: 2018/03

پوخته:

ئهم تووژینه وهیه هه ولێکه بۆ ناسینی وشه و زاراوه کانی نیشان و ئادرئیس و جیاوازی، لیکچون و تاییه تمه ندی هه ریه که یان له پرۆسه ی په یوه ندی کردنی زمانیدا. خستنه رویه کی وه سفیشه بۆ ئه و گۆرانه واتاییانه ی به سه ر ئه م وشانه دا دین له کاتی به کارهێناندا به پێی ده رکه وتن و ده وروبه جیا جیا کانی به کارهێنان له زمانی کوردیدا. تووژینه وه که له وه سه رچاوه ده گری که وشه کانی نیشان و ئادرئیس تاراده یه ک تیکه ل و له به کارهێناندا سنور و تاییه تمه ندی یان رونده بیته وه بۆیه ئه نجامدانی تووژینه وه یه کی تاییه ت به هه لسوکه وتی نیشان و زاراوه کانی ئادرئیس و په یوه ندیبه کانیان له گه ل هه ندی دیارده ی واتایی نزیکه ترده به پتویست زانرا.

ئهم تووژینه وه یه جگه له ده روازه و ئه نجام به سه ر سی پاردایا دابه ش بووه:

پاری یه که م: له م پاردها هه ولده دراوه به گشتی وه سف و په سنی نیشان و ئادرئیس بکری، هه روه ها چه ند بابه تیکه تاییه ت به واتاسازی و پرۆسه ی ناوانون بخریته روو، له گه ل ئاماژه و چپرکرنه وه ی ئاماژه و زاراوه کانی بواری چپرکرنه وه ی ئاماژه، پاشان باسکردن له (ناو و نیشان) و (ناو و ئادرئیس).

پاری دوهم: شیکردنه وه یه که بۆ هه لسوکه تی واتاییانه ی نیشان و زاراوه کانی ئادرئیس له کرده ی په یوه ندی کردنی زمانی و جیا کردنه وه ی نیشان و ئادرئیس و ناسناو له ناوخۆیاندا و دیاری کردنی سنوری تیکه ل نه بو نیان.

پاری سێیه م: تیشکده خاته سه ر میتافۆری نیشان و ئادرئیس، هه روه ها ئاماژه به و جوژه ده ربپینه میتافۆرانه ش ده کا که له گه ل به کارهێنانه فره نه گیه کاندایا به رامبه ریان ناوه ستن، هه ر له تووژینه وه که دا هه ولده درئ ئه و جو له یه دیاری بکری که له نیوان نیشان و ئادرئیسدا هه یه، له گه ل په رینه وه یان له سیمانتیکه وه بۆ پراگماتیک، واته لیره دا چه خت له سه ر ئه و وشه و زاراوانه ده کریته وه که ئاستی سیمانتیکیان به زانده و وه واتای پراگماتیکیان به هه ر دوو ئاراسته ی پزرداری، یان بیژی ده ربپینه که لیکه وتوته وه. هه روه ها له تووژینه وه که دا ئاماژه به و دیارده یه ش ده کری که له هه ندی باردا وشه و ده ربپینه زمانیه کانی نیشان و ئادرئیس ده بنه ناو (proper name). ئه نجامی تووژینه وه که ش له چه ند خالی کدا خراوه ته رو.

په یقین سه ره کی: نیشان، ناوان، ئادرئیس، ناسناو، میتافۆر.

1. ده روازه

1.1. ناو نیشان و سنوری تووژینه وه:

تووژینه وه که له ژیرناو نیشانی (پراگماتیکی نیشان و ئادرئیس له زمانی کوردیدا) ئه نجام دراوه، سنوری تووژینه وه که پراگماتیکی دیارده که ده گریته وه.

2.1. ریبازی تووژینه وه:

تووژینه وه که په رپه وی له ریبازی وه سفی کردوه و له هه ندی جیگه دا ئه گه ر ئاماژه ی به لایه نی دایاکرۆنیکی هه ندی نمونه دابی، به لام وه ک خستنه رو ئاوری له م ریبازه نه داوه ته وه.

3.1. که ره سته ی تووژینه وه:

که ره سته ی و داتای تووژینه وه که له شیوه ی کوردی ناوه راستی زمانی کوردیه وه رگراون، سه رچاوه ی نمونه کانی ش تووژهرانن.

4.1. گرفت و پرسیاره سه ره کییه کانی تووژینه وه:

تووژینه وه که له و گرفته وه سه رچاوه ده گری که وشه کانی نیشان و ئادرئیس ناجیگیرن. شوناس و تاییه تمه ندیبه کانیان له به کارهێناندا به دیارده که ون و له ئاستی سیمانتیکه وه ده په رشنه وه پراگماتیک. لیژه شه وه تووژینه وه که هه ولده داوه ولده دا وه لامی ئه م پرسیارانه ی خواره وه بداته وه:

– وشه و ده ربپینه کانی نیشان و ئادرئیس چین؟

* فه کوله ری به رپرس.

ئاماژەکردن ناسینه‌وه‌ی ناوانراو له‌ده‌ره‌وه‌ی زمان و که‌لتوره‌که‌ی خۆشیدا.

ناو یان ئه‌و ناوانه‌ی که له تاکه‌کانی کۆمه‌لگا ده‌نرێن ده‌رپرینه له ناسنامه و ئینتمای که‌سه‌که بو ئه‌و کۆمه‌لگه‌یه، هه‌روه‌ها په‌یوه‌ندییه‌کی پیکه‌وه ژبانی نیو کۆمه‌له که‌سیک و خیزان پیکه‌وه گرێده‌دا یان ده‌به‌ستیته‌وه (محمد فخرالدین ، 2012)

کاتی که له نیو خیزانێکدا مندالێک له‌دایک ده‌بی، خیرا دایک و باوکی، یان که‌سوکاری مندالێک که‌هوه‌ی به‌ بیربیراندا دی و هه‌ولێ بو ده‌ده‌ن له ناویک بگه‌رێن، یان پیشتر ناویکیان ئاماده کردوه، بو ئه‌وه‌ی له‌گه‌ل مندالێک نوێیه‌که و ویست و ئاره‌زوی خۆیاندا بگونجی، ده‌بینین ئه‌م کاره به‌ پیشینه و سه‌ره‌تای گرنگی ناوان داده‌نری، بیگومان ئه‌مه‌ش به‌پێی خیزان و که‌سوکاری مندالێک که‌ده‌گۆری، بو نمونه لای هه‌ندی خیزان ناوی نوێ گرنگه، لای هه‌ندیکی تر واتای ناوه‌که گرنگه، خیزانیش هه‌یه په‌ناده‌باته به‌ر ناوی باوایپیرانتاد ، مه‌به‌سته لاهه‌کیه‌کانی ناوان له‌پوی کۆمه‌لایه‌تی و ده‌رونییه‌وه هه‌رچیه‌که‌ بی، مه‌به‌ستی سه‌ره‌کی پرۆسه‌که مه‌به‌ستیکی واتایی- زمانیه، بو نیشانکردن و جیاکردنه‌وه و ناسینه‌وه. ئه‌م تووژینه‌وه‌یه‌ش مه‌به‌ستی سه‌ره‌کی ناوانی کردۆته‌ بئه‌ما.

2.1.2. چه‌مکی نیشان و ئادرێس : نیشان (title) وه‌که هه‌ر زاواوه که‌ره‌سته‌یه‌کی فه‌ره‌نگی دیکه له زماندا چه‌ند پێناسه‌یه‌کی له‌به‌رامبه‌ردا دانراوه، به‌وه‌ی که له زۆر بوار و بابته‌ی جیاجیا به‌کارده‌برئ، له‌گه‌ل ئه‌وه‌شدا به‌شیک زۆری پێناسه‌کان تارا‌ده‌یه‌که لایه‌نی لیکچون و نزیکیان زیاتره له جیاوازی، ئه‌وه‌ی له‌م باره‌دا پێویسته تیشکی بخه‌ینه‌سه‌ر ئه‌و پێناسانه‌یه که په‌یوه‌ستن به نیشانه‌کانی تاکه‌که‌سه‌وه، چونکه پێناسه‌کانی دیکه زیاتر په‌یوه‌ستن به‌لایه‌ن و بوا‌ری یاسایی یان هونه‌ری، یان په‌یوه‌ندییان به‌بابته‌کانی وه‌که : دانانی په‌رتوک ، هونراوه، میوزیک، وینه‌کێشانه‌وه هه‌یه تاد .

نیشان ناواننیکێ په‌سنی(وه‌سفی)یه، یان ناواننیکێ جیاوازه، به‌تابیه‌تی ئه‌و ناوه‌ی که که‌سیک ده‌گرێته‌وه له میانیه ئه‌و مافه‌ی که هه‌یه‌تی له پله،به‌ده‌سته‌پێنان و ئه‌رکی بیروکراتی. به‌م پێیه نیشان دیاریکردنیکێ فه‌رمیه‌ وه‌کو : کاک ، خانم/ خاتو ، شاجوان / شازنتاد.

نیشان و ئادرێس دو زاواوه‌ی ته‌کنیکی نزیکن و وه‌که چه‌مکیش په‌یوه‌ندییه‌کی پته‌ویان هه‌یه، په‌یوه‌ندی نیوان نیشان و ئادرێس، به‌کاره‌پێنان و مه‌به‌سته جیاجیاکانی واتای پراگماتیکی زمان دروستی ده‌که‌ن، په‌یوه‌ندی سه‌ره‌کی نیوان نیشان و ئادرێس په‌یوه‌ندی سه‌رپێبونه و نیشان به‌شیکه له ئادرێس له‌کاتی ئاخاوتنی راسته‌وخۆ و قۆکه‌تیفدا.

- ده‌رپرینه‌کانی نیشان و ئادرێس چ په‌یوه‌ندییه‌کیان به‌کرده‌کانی ناوان و چ‌پ‌کردنه‌وه‌ی ئاماژه‌وه هه‌یه؟

- ده‌رپرینه‌کانی نیشان و ئاماژه‌وه‌ی ده‌په‌رینه‌وه پراگماتیک ؟
- کۆنتیکست چ رۆلێک ده‌بینی له لیکدانه‌وه‌ی واتا پراگماتیکیاندا ؟
- نیشان و ئادرێس چۆن ده‌بنه‌ میتافۆر؟

5.1. گریمانه‌ی تووژینه‌وه:

تووژینه‌وه‌که گریمانه‌ی ئه‌وه ده‌کا په‌رینه‌وه‌ی وشه‌کانی نیشان و زاواوه‌کانی ئادرێس له سیمانتیکه‌وه بو پراگماتیک به‌ ئاراسته‌ی ستونی، به‌ره‌و سه‌ره‌وه و به‌ره‌و خواره‌وه روده‌ده‌ن و مه‌به‌سته پراگماتیکیه‌کانی به‌کاره‌پێنان رونی ده‌که‌نه‌وه که ئامانجی په‌رینه‌وه‌کان بیله‌ن، ریزدارین یاخود بی‌ریزی.

2.پاری یه‌که‌م

1.2. واتاسازی و پروۆسه‌ی ناوان

1.1.2. ناو و ناوان: بابته‌ی ناو و ناوان به‌یه‌کێک له‌و بابته‌هه‌ر گرنگانه داده‌نری، که له ژبانی مروغدا به‌گشتی وه‌ ژبانی تاکه‌کانی ناو کۆمه‌لدا بایه‌خیکێ زۆر و تابیه‌تی پێده‌درئ، به‌و پێیه‌ی که ناو ده‌بیته‌ نیشانه‌یه‌که بو ناو‌لێنراو، واته‌ ده‌بیته‌ هه‌مایه‌کی تابیه‌ت به‌و که‌سه‌ی که ناوه‌که‌ی لێنراوه و جیا‌ده‌کاته‌وه له که‌سانی دیکه‌ی ناو کۆمه‌لگه، ناوان ئاماژه‌یه‌کیشه بو که‌سه‌که به‌وه‌ی له که‌سانی دیکه جیا‌بیکاته‌وه، به‌جو‌ریک ئه‌وانه‌ی ده‌ورو به‌ر لێی تێبگه‌ن و بزانه‌ن ئه‌و که‌سه‌ که‌یه. به‌مه‌ش ده‌کرئ ناوه‌که‌ بپێناسه‌ی که‌سه‌که و بو‌ی بگه‌ریته‌وه. هه‌ر له‌ رێگه‌ی ئه‌و ناوه‌شه‌وه ده‌کرئ په‌یوه‌ندی له‌گه‌ل‌یدا بکرئ بو هه‌ر مه‌به‌ست و کارێک، واته‌ پرۆسه‌ی په‌یوه‌ندیکردن و لیک‌گه‌پشتن له‌پاش هاتنه‌ئارای توخمه‌کانی بازنه‌ی په‌یوه‌ندیکردن، پشت به‌ ناوانی توخم ،جه‌مه‌سه‌ر و به‌شداربوانی ده‌به‌ستی.

هه‌ر له‌سه‌ره‌تای تووژینه‌وه‌ زمانیه‌که‌نه‌وه ئه‌و پرسپاره‌ خۆی ده‌رخستوه که ئایا (ناو)ه‌کان واتایان هه‌یه یان نا؟ زۆریه‌ی زمانه‌وانه‌کانیش هه‌ر له‌سه‌رتاوه له‌سه‌ر ئه‌وه کۆکن که ناوه‌کان _ یاخود ئه‌و وشانه‌ی ده‌بنه‌ ناوی تابیه‌ت بو که‌س و شته‌کان_ واتایان نییه به‌لکو ئه‌رکی ئاماژه ئه‌نجام ده‌ده‌ن (:2007:276 Anderson) ئه‌مه‌ش له‌به‌ر ئه‌وه‌ی له‌کاتی ناواندا له‌پوی واتای فه‌ره‌ه‌نگیه‌وه ناچالاک ده‌کرێن، مه‌به‌ستی سه‌ره‌کی له‌ ناوان چ‌پ‌کردنه‌وه‌ی ئاماژه‌کردن¹ و ناسینه‌وه‌یه.

سه‌رچاوه‌ی سه‌ره‌کی ناوان له‌پوی زمانه‌وه ئاماژه‌یه، به‌پێی بنه‌مای مه‌به‌ستی شوناس به‌خشین و ناسینه‌وه‌ی مه‌به‌ست: (Yule: 2000: 19). ئه‌م بو‌چونه‌ی بۆل‌ جه‌خت له په‌یوه‌نداریبونی ناو ده‌کاته‌وه به‌ ئاماژه‌وه له‌چوارچۆیه‌ی په‌یوه‌ندی و هاریکاری کۆمه‌لایه‌تی نیو ئه‌وه‌که‌سانه‌ی هاو‌زمان یان هاو‌که‌لتورن له هه‌نگاوی یه‌که‌مدا، له دواتریشدا ناو ده‌بیته‌ ناسنامه‌یه‌که بو

2- چه شن و جوړی ئو و بابه ته ی له نیوان نیر و وهرگردا باسده کری (ئافیسټا که مال: 2009: 38).

3. پاری دووم

1.3. نیشان و ئادریس له په یوه ندیکردندا

له به شیکی ژوری سرچاوه کانی زانستی زمان به گشتی و اتاناسی به تاییه تی، زاروهی (نیشان و ئادریس⁴) یاخود (نیشان و زارواوه کانی ئادریس) پیکه وه به کاردین و رافه ده کرین، ئه مهش بو ئو په یوه ندیبه روئانی یان ئورگانیه ده گه پرتیه وه که له نیوان نیشان و زارواوه کانی ئادریسدا هه یه، به وپتیه ی نیشان به شیکی له ئادریس، ئه گه ر بکه ویته دوخی بانگکردن⁵ (Vocative) وه، ئادریسیش به شیکی له بانگکردن⁶. لیره وه ئو وه دهرده که وی که ناو له کرده ی په یوه ندیکردندا ژورچار پتویستی به نیشان ده بی و ئه گه ر (نیشان پیدراو) که سی دووم (وهرگر- یان گوینگر) بی ده بیته ئادریس، ئه م دیارده ی ش له ه رده جوړی په یوه ندیکردنی گه ته یی و ناگوته پیدا ره نگه داته وه⁷.

هر جوړه په یوه ندیکردنیکش ئو و مه به ست و اتایه له خو ده گری، که له پروسه ی گواستنه وه ی هر په یامیکدا له نیوان نیر و وهرگردا ئه نجامده دری و به له به رچا وگرتنی به دیه پتانی راده ی تیگه یشتنی نیوانیان، بو ئه وه ی ئو نیشان و ئادریسانه ی که له زماندا هه ن و له پروسه ی په یوه ندیکردندا به شیوه یه کی له بار و دروست له نیوان تاکه کانی کوئمدا به کار برین، پتویسته ئه م لایه نانه ی خواره وه به هه ند وهر بگرین :

1- هر نیشانیک یان ئادریسیک له میانه ی پروسه ی په یوه ندیکردندا ده بی ر و و دیاری، واته له ئاست و سنوری شاره زایی و تیگه یشتنی ئو و که سانه دا بی، که به کاریده هیئن .

2- ئو زاناریانه ی که په یوه ستن به نیشان یان ئادریس وه لای ئاخپوه رانی زمان به پیی بارودوخی ئاخاوتنه که دیاری بگری، واته ده کری له هر دوو ئاستی سیمانتیک و پراگماتیکیه وه لیکدانه وه بو بگری .

بو ئه م مه به ست هه د کری ئو نیشان و ئادریسانه ی که له زمانی کوردیدا هه ن و له پروسه ی په یوه ندیکردندا له نیوان ئاخپوه راندا به کارده برین، به هو ی چند ریگه یه کی جیاوازی تاییه ت به نیشانکردنی خه لکییه وه بن، که پشت به هر دوو لایه نی په یوه ندی نیوان به شداربوان و بارودوخی ئاخاوتنه وه ده به ستی. ئه مهش له سه ر چند بنه مایه کی به کاره پتانه له چوارچپوه ی کرده ی په یوه ندیکردندا، په یوه ندیکردنی زمانیش دیارده یه کی کوئم لایه تی- ده رونی ئالوزه و له روی سروشت و جوړی په یوه ندیبه وه ده کری دابه شی چند جوړیک بگری⁸:

یه که م: په یوه ندیکردنی فره می:

کرده ی ئادریسکردن له زماندا به م ریگه یانه دپته دی²: به کاره پتانی نیشان، ناوی یه که م، ناوی کوئایی ، ناوی یه که م و کوئایی، یان لیکدانی هه ریه که له مانه یاخود به کاره پتانی هیچاک له مانه (Misbah: 2001: 343). به شیوه یه کی گشتی نیشان ئو وشانه ده گرتیه وه که ده بنه ناو بو پیشه و پو لینکردنه چینیه کوئم لایه تی و ئه کادیمی و ئاینیه کان. له م نیوه نده شدا به شیکی ژور له نیشان تاییه تن به و نیشانانه ی که کار و پیشه ده گرنه وه له گه ل نیشانه کوئم لایه تیبه کان. ره نگه نیشانه پیشه ی و کوئم لایه تیبه کان بلاوترین جوړی نیشان بن.

هه ر له کوئه وه خه لکه که و راهاتون نیشانی کوئم لایه تی یان پیشه یی وهر بگری و هه ندیچار شانازی شی پیوه بکه ن.

هه ندیچار و ری که ده که وی نیشانه پیشه یبه کان له پاش خاوه نه کانیان بو نه وه کانیان به کاردین. ئه گه ر نه وه کان خاوه ن هه مان پیشه ی پیشینانی خو یان بون و هه مان نیشانیان به کاره پتانه وه ئو و وشه که هه ر له سنوری نیشاند ده مینتیه وه و ئه گه ر نه وه کان خاوه ن هه مان ئو پیشه یه نه بون ته نیا هه لگری وشه ی نیشانه که بون له م باره دا نیشان ده بیته ناسناو³ و له کوردیدا ده که ویته دوا ی ناوه که وه ک: فره اد پیربال قه ساب، عه بدولا حه داد، به دیعه دارتاش... تاد. (نیشان) ه کوئم لایه تیبه کانیش بریتین له و وشه و زارواوه ی که ئامازه بو جوړی ئو په یوه ندیبه کوئم لایه تیبه ده که ن، که له ناو کوئم لگادا هه یه، په یوه ندی نیوان نیر و وهرگر ، به وه ی که ئو په یوه ندیبه فره میه، یان په یوه ندیبه کی نافه رمیه. واته نیشانه کوئم لایه تیبه کان دهر بری بار و په یوه ندی هاوریه تی و هو گریونی نیوان که سه کانه یان به پیچه وانه وه، هه رچی په یوه ندی فره میه خو ی له و دهر برین و شیوازانده ده بینتیه وه که به شیوازی ستایشکردن به کارده بری له گه ل ئه وانه ی که له ته مه ن و پایه دا گه ورتن له نیر و، یان له به رچا وگرتنی ئو په هه نده کوئم لایه تیبه ی که نیوانیاندا هه یه، ئه مهش له نیشان و ئادریسدا به رجسته ده بی، وه کو: خاوه ن شکو، ئه حمه د پاشا، سه لیم به گ، حه مه ئه مین ئاغا ، خاتو شیلان... تاد. هه رچی په یوه ندی نافه رمیه ته نیا به بانگکردنی ناوه که ده بی (محمود أحمد: 2002: 25). له گه ل ئه وه شدا بابه تی ده سنیشانکردنی جوړی په یوه ندی کوئم لایه تی نیوان ئاخپوه ران مه سه له یه کی ریژه یه و له هه لویتیکه وه بو هه لویتیکه تر ده گوئی، له پووی دوری و نزیکه ئاخپوه ران له یه کتری چ ئو دوریه یان نزیکیه وه مادی بی یان کوئم لایه تی یان ده رونی (آرمینکو، فرانسوا: 1987: 42). به شیوه یه کی گشتی نیشانه کوئم لایه تیبه کان له سه ر دوو خال به ندن :

1- په یوه ندی کوئم لایه تی (نزیک یان دور) ی ئو و که سانه ی، که پو ل و به شدا بونیان له قسه کردنه که دا هه یه .

ئەویش دەبیته دو جور:

1 - په یوه ندیکردنی ستونی: ئەو جورە په یوه ندیکردنه یه که به ئاراسته یه کی ستونی به ریوه ده چی به شیوه یه کی گشتی له پیوه ندی نیوان به ریوه به بری کار و فرمان به ره کاندایه بیبری، په یوه ندی ستونی دوو ده که وته یه هه یه:

1- له سه ره وه بو خواره وه: ئەو جورە یه که ئاراسته یه په یوه ندیکردن تیایدا ئاخویه (نیره) له ئاست و پیگه یه کی کومه لایه تی، ئە کادیمی یان بیرۆکراتی به رزتردا ده بی له وه رگر، له ده که وته شدا - ئە گه ر سیمان تیک نه به زینرابی - به کاره یانی نیشان بیلا یه ن نییه و گوزارشت له پابه ندوبنی فه رمی ده کا که ئە مه ش له سیسته می ژیا نی شارستانیدا ریژداری ده گه یه نی.

(1) مولا زم ئاری تکایه راپورتی لیکولینه وه که م بو بیته .

(کاتی که ئە فسه ریکی پله به رزتر له مولا زم ئەم ئاخوته ده رده بری)

(2) ماموستا کارزان بو توژیته وه که ت ئەم سه رچاوانه به کاریینه .

(کاتی که پروفیسوریک ئەم ئاخوته ده رده بری)

ب- له خواره وه بو سه ره وه: ئەو جورە یه له ئاراسته یه په یوه ندیکردن که تیایدا ئاخویه (نیره) له ئاست و پیگه یه کی کومه لایه تی، ئە کادیمی یان بیرۆکراتی نزمتردا ده بی له گوئیگر (وه رگر)، به هه مان شیوه له م ده که وته شدا - ئە گه ر سیمان تیک نه به زینرابی - به کاره یانی نیشان بیلا یه نانه نییه و ریژداری و پابه ندوبن ده گه یه نی.

(3) ماموستا کارزان ده توانم له م تاقیکردنه وه یه دا مۆله ت وه رگر م؟

(کاتی که کوتابی ئەم رسته یه به ماموستا که ی ده لی)

له هه ردوو ده که وته نیشدا ده کردی وشه ی ریژداری زیاد بکری له پیش نیشانه کاندایه ناوه کانی ش ده کری ناوی یه که م یان ناوی یه که م و دوو م و ناسناویش بن .

2- په یوه ندی ئاسویی: ئەو جورە په یوه ندیکردنه یه که به ئاراسته یه کی ئاسویی به ریوه ده چی له ناو ئەو تاکانه ی کومه لدا که له روی کومه لایه تی، پیشه یی و ئە کادیمییه وه له هه مان پیگه و باردان، وه ک هاوری، ئەندامانی خیزان، هاوپیسه و هاوپۆل... تاد.

به شیوه یه کی گشتی و له چوارچیوه ی سیمان تیکدا به کاره یانی نیشان له مجوره ی په یوه ندیدا نییه و ئە گه ر نیشان له په یوه ندی ئاسوییدا به کارهات ، ئەو ئاخوته سیمان تیک تیده په ریئی و ده کری نیشان له و کونتیکسته دا واتای پراگماتیکی به ده سه ته وه بدا ، بو نمونه کاتی ژنی که له ناو ماله وه به مژده ماموستا که ی ده لی:

(4) ماموستا شه مال ئەمه وه خته هاتیه وه؟

ئەم ئاخوته واتای پراگماتیکی نیگه تیغی ده بی به پیی ئەو کونتیکسته نازمانیه که تیایدا به کاردی.

دوو م: په یوه ندیکردنی ناهه رمی:

ئەو په یوه ندیه که له ده ره وه ی سیسته م، تورم و ئە ته کی تی دامه زراوه فه رمی و کومه لایه تییه کاندایه ریوه ده چی و ئاخوتن له م باره دا پابه ند نییه به پرنسپه کانی سیمان تیکه وه بو یه لی ره دا به کاره یانی نیشان و ئادریس به ته واوی ده که ویته ژیر ده سه لاتی به شدرابوانی بارزنه ی ئاخوتنه وه و به پیی کونتیکست واتای پراگماتیکیان لی ده که ویته وه . هه رچی سه باره ت به ناوی یه که م ، ناوی کوتایی، خیزانی، یان ناسناوه . ئەوا لی ره دا گرنگه ئاماژه بو ئە وه بکری که له تۆمارکردنی ناو و ناوه یاندا پیویسته پشت به بارو جوری په یوه ندیکردنه زمانیه که به سه ری، واته ئەو کونتیکسته زمانیه و نازمانیه ی پروسه که ی تیدا روده دا.

ئەوه ی له م باره دا په یوه ست بی به به کاره یانی ناوه وه ئەوه یه ناو له چه ند حاله تیکدا به کاردی، له هه مو ئەو بارو حاله تانه شدا پشت به مه به ستی جیاواز ده به ستی و واتای پراگماتیکی جیاواز له و مه به ستانه وه سه رچاوه ده گرن . به مشیوه یه ی خواره وه:

أ- به کاره یانی ناوی یه که م وه ک ئادریس کراو :

به کاره یانی ناوی یه که م به زوری له باری ناهه رمی و هاوپییه تیدا به کاره یانی و له مباره دا به کاره یانی ناوی یه که م له روی واتیه وه بیلا یه نانه (نیوترال) یه⁹ . بو نمونه:

ب- به کاره یانی ناوی یه که م وه ک ئادریس نه کراو:

به گشتی له کاتی ئاخوتن له گه ل که سی دوه مدا، به کاره یانی ناوی یه که م به بی نیشان، بیلا یه نانه یه و ده شی ئەم به کاره یانانه له سه ر بارودوخه که بوه ستی، به وه ی له هه ندی کونتیکستدا بیته بی ریزی:

(5) شه رمن کتیبه که ی گه رانده وه ؟ (دو کوتابی باسی هاوپیولیکی خویان ده که ن) بیلا یه ن

(6) ئارام که ی له ئیش ده گه ریته وه ؟ (کاتی ئارام باوکی پرسیارلی کراو بی) بی ریزی

ت- به کاره یانی ناوی کوتابی (خیزانی) له هه ردو باردا :

کاتی قسه له سه ر که سایه تییه گشتیه کان ده کری، وه کو ئە ره که تر، یاریزان و سیاسیه کان ئەوه ی له مباره یه وه باوه ته نیا ناوی کوتابی به کاردی وه ک :

(7) تاله بانی به نه خو ش کوچی دوا بیکرد .

(8) نادال باشترین یاریزانی تینسی سه رزه ییه .

(9) بوش به سه ردانیک گه یشته فه رسا .

د- به کاره یانی ناوی یه که م و ناوی کوتابی له هه ردو باردا:

هه ردو ناوی یه که م و ناوی کوتابی به کاریه یه نه له و بارودوخه فه رمی و ناهه رمیه نه ی به مه به ستی ئەوه ی که زیاتر ده سنیشان کراویت له کاتی دیاریکردنی که سه که دا ، فرمان به ری که به هاوپییه کی تری ده لی:

(10) ره شاد میران پله که ی بو پروفیسور به رزکرایه وه .

ئەم جولە یە ی نیشان بەرەو ناسناو بابەتیکى سەرەکی ئەم تووژینه وە یە و لە پاره کانی دواتردا لەروانگە ی پراگماتیکە وە شیدە کریتە وە .

هەردوو زاراوہ ی ناسناو و نیشانیس لە بەکارهینانی زمانیدا پە یوہندیان بەزاراوہ و دیاردە ی ئادریسە وە هە یە، چونکە هەردوکیان ناسناو و نیشان پە یوہندیە کی راستە و خویان بە و کەسە وە هە یە کە لە بازنە ی ئاخاوتندا دەوینری (دەبیته وەرگن). ئادریس دیاردە یە کی واتاییە، لە بەکارهینانی پوژانە ی زماندا زۆر بلاوہ . سەرە پای ئەمەش لە پە یوہندیە کۆمە لایە تیە کانی نیوان تاکە کانی کۆمە لگە دا پوژیکى کاریکەر دەبینی. کاتیکیش کە دەگوتری زاراوہ کانی ئادریس مە بەست ئە و کۆمە لە دەستە واژە یە کە لە حالە تی پووبە پوو قسە کردن و وە لامدانە وە و کاردانە وە ی داینە میکیدا بە کاردین (Khani:2011:5)

زاراوہ کانی ئادریس چە ند شیوہ هە لسوکە وتیکى گوتە یی گرنگن لە ناوہ ندە کۆمە لایە تیە کاندە وە کو هیمایە ک (ئاماژە یە ک) بو هە لسوکە وتی کە سی بە رامبەر لە نیو پە یوہندیە مروفا یە تیە کان بە کاردی (Leech : 1999 : 83) ئادریس بەرە می گە شە ی پە یوہندیە کۆمە لایە تیە کان و لایە نی ژیا ری و شارستانە تی کۆمە لگە یە و پە یوہندی راستە و خوی بە تیوانین و جیہانبینی بە کارهینە رانی زمان و ئە و شوینکاتە وە هە یە کە ئاخاوتنی تیدا ئە نجام دە درى.

نیشان جوژیکە لە ئادریس و بە پشت بەستن بە دوو ئەرکە سەرە کیە کە ی ئاماژە ی پیدرا، هەر ئادریسک لە حالە تی بانگکردندا بی و ئە و ئەرکە ببینی، دەبیته نیشان، کە واتە نیشان بریتە لە بەکارهینانی وشە و زاراوہ کانی ئادریس. زاراوہ کانی ئادریس ئە گەر لە حالە تی راستە و خوی ئاخاوتن و گفتوگۆ کردندا و لە بەرامبەر کەسە کاندە هاتن دەبنە نیشان . هەرچی ئادریسە گشتییە و بو جیا کردنە وە، ناسینە وە و چرکردنە وە ی ئاماژە لە حالە تی ناراستە و خوی و بو کە سی سییە م بە کاردی .

نیشان بو چوار جوژ پۆلین دە کری¹¹:

- پەرگە زى وە کو : کاک - بو نیر ، خاتو - بو می تاد
- ئاینی وە کو : مە لا ، شیخ ، سە یید ، حاجی تاد
- تە شریفی (شانازی - خانە دانى) وە کو : پیزدار ، بە ریز
- پيشە یی یان پلە و پایە وە کو: وە ستا ، دکتور ، ماموستا ، جە نەرال.....

جیاوازی نیوان ئادریس و ناسناو لە وە دا یە کە نیشان و ئادریس تاییە تن بە تاکە کان و لە باوکە وە بو منال یان لە نە وە یە کە وە بو نە وە یە کی تر نامینیتە وە و پە یوہندیە کی گۆراوہ و پشت بە شوینکاتی ئاخاوتن دە بە ستی. هەرچی ناسناوہ جیگیرە، فراوانە و هە ندیکجار خیزان و بگرە خانە وادە یە کی گەرە ش دە گریته وە و لە

(11) کە مال خویشناو بو ماوہ ی هە شت سال سەرۆکی زانکوی سلیمانی بو .

هونەر مە ندیک بە برادەرە کە ی دە لی :

(12) ئە وە ی لە وى دانیشتوہ پە خشان زە نگە نە نییە ؟

لە کوردیدا نیشان و وشە کانی ریزداری لە زۆر باردا دە گە رینە وە بواری پارادایمی ناو و لە پڕۆسە ی ناوانانی مروفا وە ک ناوی تاییە تی بە کار دین، وە ک (کاکە، بە ریز، خاتون، خانم ، دارە وان، نوسەر، ئە ندازیار، هونەر مە ند.... تاد).

2.3. نیشان، ئادریس و ناسناو

ئە وە ی تووژە رى زمانە وانى لە م بواردە تیبینی دە کا ئە وە یە لە هە ندی سەرچاو وە لە هە ندی بە کارهینانی رە مە کیدا جوژیک لە تیکە لی لە نیوان هە ردوو زاراوہ ی نیشان و ناسناو دە بینری، بە لام پئویستە ئە م دوو زاراوہ یە لیکجیا بکریته وە بە وە ی ناسناو بە شیکە لە پڕۆسە ی ناوانانە وە، بە پیی: سیم، پيشە روداو.... تاد لە چوارچێوہ ی کردە یە کی دریزدا بە ویست یان بی ویستی خاوە ن ناسناو. دە شی ناسناو وە ک کاردانە وە یە ک هاتیتە ئاروہ لە بە رامبەر نە توانینی مروفا بو گوپینی ناو ، چونکە کاتیک مروفا نە توانی هیمە دانراوہ کان بگوپری - بە و پییە ی لە ژیر دە سە لاتى پیکە وتنی کۆمە لایە تیدایە - ئە و لە لایە نیکى ترە وە هە ولدە دا ویست و تیروانینی خوی بە رامبەر هیمابوکراد دە ریبیری بە دروستکردنی ناسناو (ارە زو جمال: 2015 :

7). لە کاتیکدا نیشان پڕۆسە ی ناوانانیکى فە رمییە و بە شیوہ یە کی گشتیش لە دە رە وە ی سنوری ئازادى و هە لبژاردنی خاوە ن نیشاندایە، بە دە ر لە جیگە و دە رکە وتنی ناسناو نیشان لە رستە دا¹⁰ تیروانین لە ناسناو ئە وە مان بو پوندە کاتە وە کە ناسناو زیاتر بەرە می پڕۆسە یە کی کۆمە لایە تیە و لە پلە ی یە کە مە دا بو ناسینە وە ی زیاترە و دواتر لە ئاستە کانی تری بە کارهیناندا لە گە ل ریزداریدا پە یوہندار دە بی. لە بە رامبەر دا نیشان لە هە نگاوی یە کە می بە کارهیناندا پە یوہندی بە (ریزداری، بیلا یە نی یان بیریزی) یە وە هە یە بە پیی کۆنتیکستە جیا جیا کانی بە کارهینان. ئە مە جگە لە وە ی بو ماوہ لە ناسناو دا رۆل دە بینى و هەرچی سە بارە ت بە نیشانە بو ماوہ رۆلی لە دروستبویدا نییە. ئە م لیکدانە وە یە ی لیرە دا ئە م تووژینه وە یە خستویە تیە ی پو بە و واتایە دى کە هە ردو دیاردە کە لە سیمان تیکدا لە یە کتر جیاوازی، بە لام لە پراگماتیکدا پە یوہندیان بە یە کە وە هە یە و کۆنتیکست و بە کارهینانی جیا جیا جولە بە ناسناو دە کە ن بەرە و نیشان:

+ مە لا عە لی (مە لا) دە بیته نیشان

+ ئازادى مە لا (کاتى ئازاد کورپی عە لی بی رە نگە بە هۆی پڕۆسە یە کی بە کارهینانی کۆمە لایە تی - زمانییە وە مە لا بیته ناسناو بو ئازاد.

جوړیکې تر له به کارهینانه کانی نیشان یان ئادرئس ئه وه په که کاتیک سیفه تیک ده خریته پال نیشانه که وه زیاتر سیمای واتای په یوه ست به لایه نی نیکه تیغی به پیی دهوروبه که نیشاندده که جوړه که مکردن و نزم ته ماشاگردنی که سی نیشانکراوی له گه لدايه ، هه روه ها بیړیزی و سوک ته ماشاگردنیه تی .

(15) به خوا ماموستا فلان ماموستایه کی عاقله !

(16) ا – دکتور ئاراس زور شاره زایه .

ب – ئاراس زور شاره زایه .

(17) به کاکه دکتور بلئ: نه خوښه که بیته ژوره وه؟

(18) وه ستا سرکه وت له ئیشه که ده زانی.

(19) وه ستا شوان ده ستی خوښ بی کاریکې باشی بو کردوین .

له م نمونانه ی سره وه دا رسته ی 15 واتایه کی نیکه تیغی هه یه و زیاتر بیړیزی نیشان ده دا. رسته ی 16 ا – و ب – واتای ئاشکراو دیاریان هه یه که له واتای سیمان تیکی پیکه پینه ره کانیانه وه به در ده که ون و وه ک رسته یه کی هه ولدان دهر پردرون، به لام له رسته ی 17 دا هه ردو و شیه ی ریژداری و نیشان له روانگی کرده قسه یه کانه وه له روی مه به ست وه جوړیکې دیکه ی کرده قسه یی ده نوینی به پیی هه لوئست و بارودوخی گوته که وا درده که وی ئاخپور مه به ستی ئه وه بی که زیاتر ریژ له به رامبه ره که ی بگری.

له رسته کانی 18 و 19 دا ئاخپور به شیوه یه کی ئاسایی گوته که ی دهر پردرون واتای کی سیمان تیکی ده دا، ئه گه ر نیشانکراوان (سرکه وت و شوان) ئیشه که یان به باشی ئه نجام دابی، به لام ئه گه ر نیشانکراوان کاریکې باشی ان ئه نجام نه دابی ئه وکات گوته که سیمان تیک ده به زینی و ده بیته توانج بو سرکه وت و شوان. ئه مه ش به ئاشکرا رولی سیاق و پراگماتیک درده خا له جولای واتای ئه م زاراوانه دا.

2.4. میتافوری نیشان و ئادرئس:

میتافور لادانی واتایی وشه یه که، له واتایه یی که بوئی دانراوه (واتای فره نگی) بو واتایه کی تر. وه ک میکانیزم ئه و پرؤسه یه یه که تایدا ئامازه ی وشه یه که له بوازی سیمان تیکه وه ده گوړی بو بواریکې تر (Misbah: 2001: 14). وه ک زاراوه ش به وشه یه که ده گوتری که به واتای فره نگی به کار نه هاتبی. واتای میتافوری Metaphorical meaning یش به ریگه یه کی باو و فراوان داده نری له گه شه و گوړانی واتایی وشه دا. واته به شیکې ئه و گوړانانه یی که به ریگه ی میتافوره وه به سر واتای وشه کاندای دی ده کړی له وشه و زاراوه کانی نیشان و ئادرئسیدا لیکبدرینه وه چونکه ئه و وشانه یی، یان ئه و ناوانه یی، که بو واتایه که به کاردین هه موویان به جاریک و به یه ک قوناغ بو ئه و مه به سته دانه نراون، به لکو هه نگاو به هه نگاو له گه ل ژبانی وشه که دا په ریه یان سه ندووه و به پیی پیوست بو ئه و مه به سته به کارهاتون. دیاره لیره شدا ئه و وشانه

نه وه یه که وه بو نه وه یه کتر ده گوازیته وه (Khani: 2011: 4)، کوړی دکتور مه رج نیبه هه لگری نیشانی دکتور بی، به لام کوړی خوښناویک هه لگری هه مان ناسناوه .

4. پاری سنیهم

1.4. پراگماتیک نیشان و ئادرئس:

به کارهینانی زمان و به رجسه ته گردنی له ئاخاوتندا به یه کیک له ئامانجه گرنگ و سره که یه کانی توژیینه وه ی پراگماتیک داده نری. واته به کارهینانی زمان له دهوروبه ردا بو گه یاندنی واتاو مه به ست، خوئی له واتای پراگماتیکدا ده بینی و لیکدانه وه ی گونجواوی بو ده کړی. له به رچاو گرتنی واتای پراگماتیکې به شیکې زوری کیشه و گرفته کانی په یوه ندیکردنی پی چاره سره ده کړی. زورچار ئاخپور له سه روه ندی ئاخاوتن و له ئه نجامی کاره کاندای پوژانه چه ندین جوړی دهر برین و ئامازه ئاراسته ی به رامبه ره که ی ده کا و خوئی به واتای باوی سیمان تیکه یه نا به ستیته وه، ئه مه ش وا له گوئگر ده کا، که پیوستی به هؤکاری دیکه ی یارمه تیده ر بی، تاوه کو له واتاو مه به ستی ته واوی دهر برین و ئامازه کانی قسه که ر بگا، واته: په یوه ستوونی به دهوروبه ر و که ره سه کانی دیکه ی دهوروبه ر وه ئه وه ی که له دهوروبه ری کومه لایه تی و که لتوری و پوښنبریدا ده سته به ر ده بی (محمد یونس: 2004: 14). هه روه ها به شیکې زور له کرده ی ئاخاوتنی ناراسته وخو¹² دا په یوه ست ده کړی به به ها کلتوری و کومه لایه تییه کانه وه. هاوکات وه ک پیوه ری کیش به کارده برین بو ئه و جوړه دهر برینانه ی که له رووی نهریتی کومه لایه تییه وه به نه شیاو و ناپه سئند داده نری. به واتایه کتر به کارهینانی ئه و دهر برینانه له لایه ن نیره روه جوړه بیړیزییه کی به رامبه ر به وه رگر تیدایه. بوئه له هندی بارودوخ و دهوروبه ری تاییه تدا وشه و زاراوه کانی نیشان و ئادرئس به مه به ستی که مکردنه وه ی به های مرویی به کارده هیترین، یان بیړیزی و سوک ته ماشه گردنی ئاخپور بو به رامبه ره که ی نیشاندده، به مجوره ده بینین وشه کانی نیشان و ئادرئسه وه کو دهر برینیکې زمانی نه شیاو، له و بارودوخانه دا چه مکیکې نیکه تیغ ده گه یه نین، به مه به ستی روئگردنه وه ی زیاتر پروانه ئه م دوو پسته یه ی خواره وه :

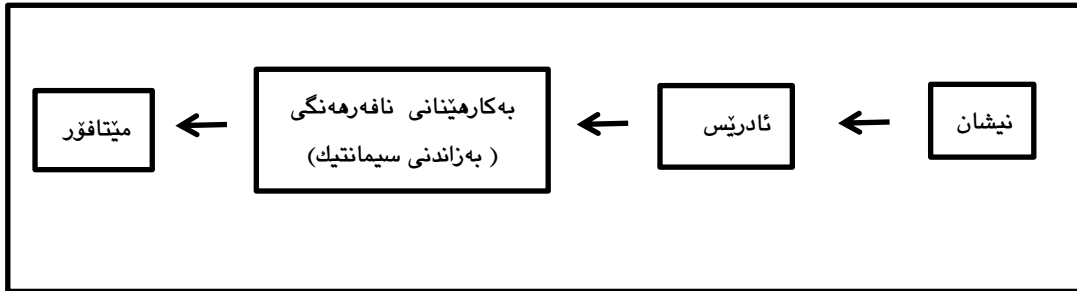
(13) ماموستا ئارام لای به ریوه به ره .

(14) ماموستا فلان ئه مه خواردنی توئییه .

به وردبونه وه له رسته کانی 13 و 14 ئه وه مان بو درده که وی، که وشه ی (ماموستا) له 13 دا وه ک نیشان، دهر برینیکې ئاساییه و به واتای دروستی خوئی و به بیلابیله نی به کارهاتوه ، که چی له پسته ی 14 دا ئادرئسه و زیاتر واتای نیکه تیغی هه یه و بو که م ته ماشاگردنی که سی به رامبه ر دی.

به‌مه‌ش و اتا نوئییه که که به ریگی مه‌جازوه هاتوته ناو وشه که وه له پرووی دروستیه وه که متر نییه له واتای به‌که‌می، یان پیشووی وشه که، که هه‌ی بووه (فندریس: 2014: 228). که واته به تیپه‌ریوونی کات و به‌کاره‌نیانی به‌رده‌وامی ئه و میتافورانه له زماندا، لایه‌نی واتای فره‌ه‌نگیان له‌بیر ده‌چیتته وه و ده‌بنه واتای راسته‌قینه بۆ وشه که. زور جاریش بی ئه وه‌ی ئاخپور هه‌ستی پی بکا میتافوره که به‌کارده‌هینی و وه‌ک واتای راسته‌قینه‌ی وشه که ش هه‌لسوکه وتی له‌گه‌ل ده‌کا.

ئه‌وه‌ی تاییه‌ته به میتافوری نیشان له راستیدا زیاتر له هه‌نگاری به‌کاره‌نیانی نیشاندا وه‌ک ئادرئیس روده‌دا به‌وه‌ی کاتیک نیشانیک وه‌ک ئادرئیس به‌کاردی بۆ که‌سی که هه‌لگری واتای فره‌می ئه و نیشانه نه‌بی به‌مه‌ش وشه که (وشه‌ی نیشان) له واتا فره‌ه‌نگیه‌که‌ی دور ده‌که‌ویته و واتایه‌کی میتافوری وه‌رده‌گری:

هیلکاری ژماره (1)

5. ئه‌نجام

ئه‌م توژیینه‌وه‌یه گه‌یشتوته چه‌ند ئه‌نجامیک که گرنگترینیان ده‌کری له‌م خالانه‌دا کۆبکریته‌وه :

- 1- به‌شیککی زوری وشه‌کانی نیشان و زاروه‌کانی ئادرئیس وه‌ک ئامرازیککی هاوبه‌ش له‌نیو تاکه‌کانی کۆمه‌لدا به‌کارده‌برین، که به‌هوی باری کۆمه‌لایه‌تی و په‌یوه‌ندی نیوان که‌سه‌کان و سه‌رنج و تیروانیینیان سه‌باره‌ت به‌و نیشانه‌نه ده‌خه‌ریته‌رو.
- 2- مه‌به‌سته واتاییه‌کانی نیشان و ئادرئیس به‌پیی بارودۆخی ئاخوتن و ئه‌و کۆنتیکسته‌ی ئاخوتنه‌که‌ی تیدا به‌کار هاتوه ده‌گۆردین و واتا پراگماتیکیه‌کانی له‌و کۆنتیکستانه‌وه سه‌رچاوه ده‌گرن که تیایدا به‌کار دین.
- 3- سه‌رباری واتا و زانیاریه‌کانی تاییه‌ت به‌ نیشان یان ئادرئیس وه‌که په‌یوه‌سته به‌ واتای سیمانتيکیه‌وه، به‌شیککی زوری واتاکیان له‌ ده‌رپیندا به‌چه‌ند دیارده‌یه‌کی دیکه‌ی ئاخوتنه‌وه به‌سترون، به‌تاییه‌تی ئه‌و سیمایانه‌ی که وته‌کانی زمان به‌ شیوه‌یه‌کی شاراوه له‌په‌یوه‌ندیکردندا هه‌لیده‌گری، ده‌کری به‌پیی ده‌روبه‌ری ئاخوتنه‌که دیاریبکری، واته به‌کاربردنی ئادرئیس و نیشان به‌وه‌ی که

مه‌به‌سته که له سه‌ره‌تادا بۆ ناوانی شتیک به‌کارهاتوون و واتای فره‌ه‌نگی وشه‌که‌یان هه‌لگرتوه پاشان به‌ ریگی میتافوری ناوی تریان بۆ زیاد کراوه. ئه‌و ناوه زیادانه‌ش پاش سه‌ره‌لدا و به‌کاره‌نیان، له‌گه‌ل واتا بنجیه‌که‌دا بوونه‌ته هاوواتای وشه‌که¹³.

زمانه‌وانه‌ دیرین و نوئییه‌کان ئه‌وه‌یان ره‌چاو کردوه که واتای راسته‌قینه و میتافوری وشه‌کان مه‌سه‌له‌یه‌کی چه‌سپاو و ره‌ها نییه، به‌لکو ریژه‌یییه و شایه‌نی گۆرانن، چونکه هه‌میشه له بزوتنه‌وه‌یه‌کی به‌رده‌وامدان و سیماکانیان ئالوگۆر ده‌که‌ن، واته ئه‌وه‌ی راسته‌قینه‌یه ده‌بیته میتافور، یان ئه‌وه‌ی میتافوره ده‌بیته راسته‌قینه. پیوانه‌ی ئه‌م باره‌ش ده‌گه‌ریته‌وه بۆ هه‌لکوت و نه‌ریتی زمانی و به‌کاره‌نیانیا ن له ناو خه‌لکا (حاکم لعی: 1980: 101) واته ناوانی میتافوری بۆ هه‌ر هۆکاریکی زمانی، یان نا زمانی بگه‌ریته‌وه، وای له ئاخپوره‌ران کردوه، ئه‌و ناوه هه‌مه‌ جو‌رانه به‌ ریگی میتافور له‌و شته‌ بنین. میتافور ئه‌گه‌ر چی هۆیه‌که بۆ دروست بوونی زۆریه‌ی ئه‌و واتاییه‌ی که بۆ تاکه وشه‌یه‌کی زمانی داده‌نرین، به‌لام خیرا له‌بیر ده‌چنه‌وه،

بۆ نمونه له‌رسته‌ی

(20) مامۆستا خۆت لاده . (کاتی وشه‌ی مامۆستا بۆ که‌سیک به‌کار بی که به فره‌می خاوه‌ن ئه‌و پیشه‌یه نه‌بی) وشه‌ی مامۆستا له 20 دا بوته ئادرئیس و دواتر بوته میتافور له‌بهر ئه‌وه‌ی وه‌که سیمانتيکی به‌زاندوه و له واتای فره‌ه‌نگی خۆی دورکه‌وتوته‌وه و جیاوازی له به‌کاره‌نیانی وشه‌ی مامۆستا له 13 دا. (21) ئاغا به‌ خیر بیی .

رسته‌ی 21 وشه‌ی نیشان بوته ئادرئیس و ئه‌گه‌ر له ئادرئیس‌کراو به فره‌می له‌روی پله‌ی کۆمه‌لایه‌تییه‌وه ئاغا نه‌بی، وشه‌ی ئاغا ده‌بیته میتافور و واتای پیچه‌وانه‌ی ده‌بی .

(22) مامۆستا عه‌لی به‌خیر بیی / به‌خیریین¹⁴

له 22 دا وشه‌ی مامۆستا نیشان بۆ عه‌لی (ئه‌گه‌ر عه‌لی مامۆستا نه‌بی و مه‌لا بی) نیشانی مامۆستا له نیشانیکی پیشه‌یییه‌وه په‌یوه‌ته‌وه بواریکی تری واتایی که ئاینیه و لیره‌دا ریژداری ده‌گه‌یه‌نی. به‌وییه‌ی هه‌ندی له مه‌لاکان وشه‌ی مه‌لا یان پی په‌سه‌ند نییه و وای ده‌بینن واتای لاوه‌کی نیگه‌تیفی هه‌یه .

سیمانتیکیه وه به ئارگیومینتیکو گوزاره یی دانانری به لکو زیاتر ده که ویتنه ده ره وهی زۆنانی رسته وه (Livenson:1997:71).

6. بانگکردن دابهش ده بی بۆ: (پوتیکراو addresses)، (بانگه پشته کراو summonses) و (بانگکراو calls) (Zwicky:1974:48).

7. مه به ست له په یوه ندیکردنی گوته یی به کاره یچنانی زمانی دهنگی و ناوگوته یی زمانی نویسنه.

8. بۆ زانیاری زیاتر بپروانه:

http://bohoutmadrassia.blogspot.com/2014/02/blog-post_7508.html

9. مه به ست ئه وه یه به کاره یچنانی ناوی په که م له ده ورپه یی ناهه رمی و هاوریته تیدا، نه بپه یزیه نه ریزداریه له پله ی په که می ئه م به کاره یچنانه دا.

10. مه به ست ئه وه یه شوینی ده که وتنی ناسناو و نیشان له زمانی کوردیدا جیاوازن و ناساو پاش ناو دئ و نیشان پێش ناوه که ده که وئ:

هۆشیار خۆشناو

سه ره ههنگ هۆشیار

11. بپروانه:

Khani,S. and Yousefi, R. (2011),The study of address terms and their translation from Persian to English, Shahid Bahonar University of Kerman, Iran.

12. به یاری ئۆستن گه یاندنی مه به ستی نیره له ئاخاوتندا دو جور کرده ی سه ره کی له خۆ ده گری راسته وخۆ و ناراسته وخۆ (بپروانه: Austin, John L. 1962. How to do things with words. Oxford: Clarendon Press).

13. نمونه یه کی زۆری ئه م جوړه وشانهش له کوردیدا به چاوده که وئ، وه که ده ستکورت، گویدریژ، داوین پیس، دوزمان، چاوقایم، ده ست بلاو، پشت ئه ستور، لوت بهرز تاد.

14. هه رچه نه ده به گشتی و به شیوه سروشتیه که ی ریزداری له کوردیدا به جیناوی کۆ_ وه که ئیوه له بری تۆ_ ده رنابردی، به لام له هه ندئ ناوه ند و لای هه ندئ ئاخپۆر به هۆی کاریگه ریون به که لتوری گه لانی زمانه (تی فئ) په کان، به کاره یچنانی به خپریژ له بری به خپریژ ده که ری بیسترئ.

7. سه رچاوه کان

1.7. به زمانی کوردی:

اره زو جمال خضر (2015) ناسناو له زمانی کوردیدا- توژیته وه یه کی واتاسازی، نامه ی ماسته ر، کولێجی په روه رده، زانکۆی سه لاهه دین.

ثاقیستا که مال (2009) پراگماتیکی پسته ی پرسپار و فه رمان له زمانی کوردیدا، نامه ی ماسته ر، کولێجی زمان، زانکۆی سلیمان.

هۆگر محمود فه ره ج (2000) پراگماتیک و واتای نیشانه کان، نامه ی دکتۆرا، کولێژی زمان، زانکۆی سلیمان.

2.7. به زمانی عه ره بی:

أرمینکو، فرانسوا، (1987)، المقاربة التداولية:ت: دزسعید علوش، مرکز الانماء القومي.

بالم. اف. ار (1981)، علم الدلالة، ت: مجید الماشطة، مطبعة العمال المركزية، بغداد.

جون لاینز (1987)، اللغة والمعنى والسياق، ت: عباس صادق الوهاب، دار الشؤون الثقافية العامة، بغداد.

حاکم مالک لعیبي (1980)، الترادف في اللغة، دار الحرية للطباعة، بغداد.

سه رنجی وه رگر پراگماتیکی بۆ ئه و مه به ستی که نیره ر گرنگی پیداه.

4- به کاره یچنانی ئادریس و نیشان و په ریته وه یان له سیمانتیکه وه بۆ پراگماتیک به ئاراسته ی - ریزگرتن، بیلایه نی و بپه یزی - به پیی کۆمه لیک به ما و په رهنسیپ به ریته ده چن، به شیک له و به ما یانهش په یوه ندییان به به ها کلتوری و کۆمه لایه ته په کانه وه هه یه، که به هۆی ئه و ده ورپه ره کۆمه لایه ته یه ی و ته و ده رپراوه کانی تیدا ده خریته روو،

له مه به سته ئه ریچی یان نه ریچیه که تیده گه ین. بۆیه هه ر لادانیک له و به ما یانه له ئاخاوتندا لایه نی نه ریچی (بپه یزی) یان که م بینینی به رامبه ره که نیشانداده ت.

5- نیشان و ئادریس و ناسناو له کوردیدا له کرده یه کی واتایی به رده وامدان و نیشان له هه ندئ باردا ده بیته ناو یان به شیک له ناو(proper name).

6- نیشان له کوردیدا پاش ئه وه ی ده بیته ئادریس ئه گه ر سیمانتیکی به زاند ده بیته میتافۆر و واتایه کی میتافۆری (ریزداری، بیلایه یان بپه یزی) وه رده گری.

5- نیشان و ئادریس و ناسناو له کوردیدا له کرده یه کی واتایی به رده وامدان و نیشان له هه ندئ باردا ده بیته ناو یان به شیک له ناو(proper name).

6- نیشان له کوردیدا پاش ئه وه ی ده بیته ئادریس ئه گه ر سیمانتیکی به زاند ده بیته میتافۆر و واتایه کی میتافۆری (ریزداری، بیلایه یان بپه یزی) وه رده گری.

6. په راویز

1. مه به ست له چرکده وه ی ئاماژه ئه وه یه که کاتی ناو له که سیک، شتی یان دیارده یه که ده نری، مروّقه کان به هۆی ئه و پروسه یه وه ده یانه وئ له ناو ئه و که س، شت و دیاردانه دا ئه و توخمه بناسنه وه که ناویان له سه ر داناوه و ئاماژه که ی چرپکه نه وه له به ر ئه وه ی ناوه گشتیه کان فره ئاماژهن، (مروّقه) ئاماژه به هه مو مروّقه کان ده کا که هه یون، هه ن و ده بن. ئه مهش په یوه ندیه کی په کجار زۆر له ئاماژه له نپوان ناو و ئه و که ره ستانه دا دروست ده کا، که ناوه گشتیه که ئاماژه ی پی ده کا، بۆیه له قونای دوه مدا مروّقه دئ به به کاره یچنانی ناویکی تاییته ی وه که جوان_ ئاماژه چرپکه کاته وه، تا له ناو هه مو مروّقه کاند ته نیا په که جوان_ یان ته نیا ناو (جوان) ده کان_ به مپهنه وه. به مهش له ناو هه مو ئه و ئاماژانه دا ژماره یه کی دیاریکراو ئاماژه ده مینیتته وه.

هه ر له م پوانگه په شه وه دیارده ی ناسناو و نیشان دروست بون تا له نپوان هه مو ناو(جوان) ده کاند په که جوان به مینیتته وه وه که : جوان خۆشناو، یان مامۆستا جوان.

2. جگه له مانه ئادریس به هۆی به کاره یچنانی ته خه لوس، ناوی ناویانگ، به کاره یچنانی جیناوه کانه وه دیتته ی .

سه ده چه یفی که تۆ نالی به م پهریه مندالی

به م ته رزه له عیشق ئه دوییی، زیبا که چ و دپا کور (دیوانی حه ریق ل 43)

لۆکه، که ی ده ستت به گۆرانی کرد؟

ئیه وه بۆ به شداری له کاری هونه ریدا ناکه ن

3. بۆ زانیاری زیاتر بپروانه بابه تی 2-2 له م توژیته وه یه .

4. له سه ره تایی باسکردنی ئه م بابه تانه دا باشتره زاواوه کانی(ئادریس، ئادریسده ر و ئادریسکراو) لیکتر جیا بکریته وه به وه ی ئادریس ناوی پروسه که یه، ئه و پروسه زمانیه یه که تیایدا ئاخپۆره - یان نوسه ر- روی ده می له که سیک دیاریکراو ده نی. هه چی سه بابه ت به زاواوه کانی ئادریسده ر و ئادریسکراوه: ئادریسده ر

ئاخپۆر یان نوسه ره و ئادریسکراو جه مسه ره که ی تری بازنه ی ئاخاوتنه و ئه و که سه یه که ئادریسه ر روی قسه ی لئ ده نی (Finchy:201:2000):

5. بانگکردن کاتیگورییه کی ریزمانیه و بریتیه له گرئیه کی ناوی که ئاماژه به ئادریسکراوی ئاخاوتن_ که سی دوه م_ ده کا، به لام له روی سینتاکسی و

Khani,S. and Yousefi, R. (2011),The study of address terms and their translation from Persian to English, Shahid Bahonar University of Kerman, Iran.

Leech G.(1996),Principals of Pragmatics, Longman Publishing, New York.

Livenson C.S.(1997),Pragmatics, Cambridge , Cambridge University Press.

Lyons, J; (1977); semantics; Cambridge University press , Volume 2.

Misbah M.Al-Sulaiman,(2001),Semantics and Pragmatics, University of Musil, Iraq.

Palmer, F.R. (1981); semantics; A new outline; New York; Cambridge University pres.

Webster's New World College Dictionary(2014), Fifth Edition , Houghton Mifflin Harcourt Publishing

Yule G.,(2000),Pragmatics, Oxford University Press.

Zwicky, A.(1974),Hey, Whatsyname! Proceeding From the Tenth Regional Meeting of the Chicago Linguistics Society.□

4.7. ئينته رنييت:

http://bohoutmadrassia.blogspot.com/2014/02/blog-post_7508.html □

خولة طالب الابراهيمى (1997)، قراءة في اللسانيات النصية ، مجلة اللغة والادب، العدد (12) ، الجزائر .

محمد محمد يونس، (2004)، مدخل الى اللسانيات، الطبعة الاولى، دار الكتب الجديدة، بيروت، لبنان .

فندريس،(2014)، اللغة، ت: عبدالحميد الدواخلي و اخرون، المركز القومي للترجمة.

محمود أحمد نحلة، (2002)، آفاق جديدة في البحث اللغوي المعاصر، كلية الاداب ، جامعة الاسكندرية ، دار المعرفة الجامعية، مصر.

محمد فخرالدين، (2012) ، قراءة سيميائية في دلالة الاسم المغربي، نشر في أخبار بلادي يوم 12 - 01 - 2012

<https://www.maghress.com/khbarbladi/10359> :

3.7. به زمانى ئينگليزى:

Anderson, John (2007), The Grammar of Names, Oxford: Oxford University Press.□

Austin, John L. 1962. How to do things with words. Oxford: Clarendon Press. Company.

Finch G.,(2000),Linguistic Terms and Concepts, Macmillan press. USA.

تداولية العنوان و اللقب في اللغة الكردية

الملخص:

يستوي هذا البحث على مجموعة من المصطلحات التي تدل على العنوان و اللقب في اللغة الكردية مع وصف و تحليل لتلك التغيرات الدلالية التي تحدث في الالفاظ و المصطلحات من وجهة نظر التداولية. يتضمن هذا البحث مقدمة و نتائج مع ثلاث مباحث. المبحث الاول يتناول وصف العنوان و اللقب بصورة عامة و من ثم طرح بعض الموضوعات الدلالية الخاصة بعملية التسمية. اما المبحث الثاني فيحلل اسلوب الدلالي للعنوان و مصطلحات اللقب في عملية الاتصال اللغوي و من ثم تحديد التميز بين العنوان، النداء، اللقي و الكنية فيما بينهم. و المبحث الثالث يسلط اضاء مجاز العنوان واللقب وكذلك يشير الى تلك التعبيرات المجازية المستعملة التي لا تتقابل مع معانيها المعجمية و يحاول البحث توضيح عملية عبو المصطلحات من المجال الدلالي صوب المجال التداولي. و كذلك يشير الى ظاهرة تحويل الالفاظ و التعبيرات اللغوية للعنوان و اللقب الى اسماء علم. يختتم البحث بجملة من النتائج التي توصل اليها.

الكلمات الدالة: العنوان، التسمية، اللقب، المجاز.

The Pragmatics of Title and Address in Kurdish language

Abstract:

The paper attempts to shed lights on address and title terms in Kurdish language, it also describes and analyses pragmatically the semantic changes on lexemes and terms. The paper consists of three parts, apart from introduction and conclusion. The first part generally describes title and address, it also describes certain topics relating to semantics deixis, types of social deixis, title and noun and address and noun. The second part analyses semantically titles and address terms, it also draws a distinction between titles, address and nicknames. The third part focuses on metaphorical use of title and address, it highlights the metaphorical expressions that do not match with dictionary entries. The paper also attempts to identify title address movement, i.e. it focuses on those lexemes and terms that lost their semantic values and gains their pragmatic ones (honorific and derogatory). Finally, the paper tackles cases where lexemes, title and address become proper name.

Keywords: Title, Naming, Address, Surname, Metaphor.